

Відгук

офіційного опонента **Овчаренко Наталії Анатоліївни**, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри музичного мистецтва та хореографії Криворізького державного педагогічного університету про дисертаційну роботу **Сіжук Інни Володимирівни** «Розвиток музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань – 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво)

1. Актуальність теми дослідження.

На сучасному етапі реформаційно-освітніх змін, зокрема, початкової спеціалізованої мистецької освіти в Україні, особливої вагомості набуває навчання дітей музичному мистецтву в закладах мистецької освіти, яке має неоціненний потенціал в формуванні їх духовної культури, мистецької компетентності, розвитку творчо-виконавських здібностей, психоемоційного оздоровлення, на чому акцентується увага в таких Законах України, як: «Про освіту» (2017), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про культуру» (2010) і нормативно-правових актах, як-от: Положенні про мистецький ліцей (2020), Положенні про мистецьку школу (2018), Стандарті профільної музичної освіти, що здобувається одночасно з повною загальною середньою освітою. Тому, як слушно зазначає авторка дисертації І.В.Сіжук, виникає нагальна необхідність у вирішенні проблеми цілеспрямованого розвитку музичності учнів мистецьких шкіл як складної особистісно-інтегративної якості, утворення і комплексу музичних здібностей, що забезпечує успішність і перспективи музичної діяльності. Зазначена проблема, не зважаючи на теоретичну та практичну значущість, і дотепер не є вирішеною в достатній мірі.

Актуальність дослідження посилюється тим, що існуючі методики не відповідають повною мірою програмовим вимогам сучасної мистецької школи, які орієнтовані на культуровідповідну освітню практику з широким використанням вітчизняного музичного репертуару, а також – існуючими суперечностями (с. 21): між суспільною потребою в спрямуванні освітнього процесу в мистецьких школах на розвиток музичності учнів як інтегративної ознаки їх художньо-естетичного становлення та недостатньою розробленістю методичних засад, які забезпечують дану спрямованість у фортепіанному навчанні; між потужним навчально-виховним потенціалом українського фортепіанного мистецтва та недостатнім його використанням у процесі розвитку музичності учнів молодшого шкільного віку.

Підтвердженням важливості вирішення наукової проблеми є те, що дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва Українського державного університету імені Михайла Драгоманова і складає частину комплексного дослідження з теми «Зміст, форми і методи удосконалення інструментальної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти» (протокол № 8 від 07.02.2024

р.). Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 24 грудня 2020 р.).

Тому, тема дисертаційної роботи «Розвиток музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах» набирає важливості і є актуальною, що підтверджується її ґрунтовним теоретичним, методологічним та емпіричним наповненням, впровадженням результатів в освітній процес закладів початкової спеціалізованої мистецької освіти України, а також апробацією на вітчизняних, зарубіжних наукових заходах.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальний аналіз дисертаційної роботи показав науковість, цілісність, системність, ґрунтовність і повноту розкриття проблеми розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах. Науковий апарат дослідження сформульовано коректно й кваліфіковано. Окреслена мета (розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови і методику розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах) конкретизована в шести завданнях, для їх виконання авторкою дисертації використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів, як-от: аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, її систематизація та узагальнення, класифікація й інтерпретація отриманих теоретичних та експериментальних даних, їх зіставлення, конкретизація, порівняння: анкетування, тестування, педагогічне спостереження, аналіз педагогічної документації, проєктивні методи, педагогічний експеримент; методи кількісної обробки результатів дослідження, аналіз та статистична обробка експериментальних даних, обчислення відсоткових показників, порівняльний аналіз динаміки рівнів розвитку музичності учнів контрольної та експериментальної груп, графічне подання результатів у таблицях, гістограмі. Визначені завдання розкривають логіку наукового пошуку з проблеми дослідження. Структура дисертації концептуально цілісна та містить анотацію, вступ, три розділи з висновками та списком використаних джерел до кожного з них, загальні висновки. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 249 сторінок, з них основного тексту – 213 сторінок. Робота містить 24 таблиці та 9 рисунків (з них 1 гістограма). Джерельна база роботи, містить у цілому: 114 найменувань з них – 19 зарубіжних видань іноземними мовами.

В *анотації* до дисертації здобувачкою показано основні результати теоретичного аналізу проблеми розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах і – розробки, обґрунтування та експериментальної апробації педагогічних умов й методики розвитку досліджуваного явища.

Вирішення *першого і другого завдань* розкрито в першому розділі дисертації «*Теоретичні основи розвитку музичності молодших школярів*». Обґрунтовані в розділі наукові положення базуються на детальному аналізі сучасного стану досліджуваної проблеми в теорії мистецької освіти й музичної

педагогіки, наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Результати їх опрацювання показали високий рівень наукової компетентності дисертантки, власне бачення досліджуваної проблеми.

На основі глибокого теоретичного аналізу виокремлено два основні підходи, які існують в музичній педагогіці до розуміння природи музичності: як вродженої здібності, що не підлягає цілеспрямованому формуванню, та як якості, що розвивається на основі природних задатків у процесі навчання й виховання. Авторкою роботи досліджено поняття «художня обдарованість», «музична обдарованість» та визначено базове поняття «музичність», яка є складною інтегративною властивістю особистості, що являє собою здатність до емоційного осягнення змісту музичного твору на основі звукообразного мислення та спеціальних здібностей, що забезпечує продуктивність музичної діяльності (1.1). Заслуговує позитивного відгуку те, що в дисертаційній роботі досліджено і здійснено порівняльну характеристику вікових особливостей дошкільників та молодших школярів, яка надала підстави для переваги останнім щодо оптимального початку розвитку музичності (п.1.2).

Аналітичне дослідження зарубіжних і вітчизняних наукових праць дало змогу І.В.Сіжук обґрунтувати положення, щодо: видів музичної активності, які розвивають музичність учнів, а саме: сенсорно-перцептивна активність формує слухове сприйняття; моторна – дає змогу через рух досягнути метроритмічну й часову природу музики; емоційно-виразна – створює основу для глибокого переживання музичних образів; інтелектуально-вольова – забезпечує внутрішню мотивацію та цілеспрямованість музичної діяльності; та структури музичності, яка включає дві провідні складові - емоційну і слухову (відгук на музику і музичний слух). Здобувачкою запропоновано структурні характеристики музичності, яка складається з наступних компонентів: мотиваційно-інформаційного, операційно-перцептивного, емоційно-оцінного, творчодіяльнісного (п.1.3.).

Висновки до першого розділу представлено дисертанткою на основі аналізу філософських, культурологічних, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих, методичних джерел; аналізу навчальних програм, підручників, посібників; використанні методів систематизації, порівняння. Вони повною мірою розкривають результати поставлених здобувачкою завдань.

Згідно успішно виконаного *третього і четвертого завдань* дослідження, вирішення яких становить зміст другого розділу дисертації «*Методичні засади розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах*», відмітимо високий рівень обґрунтування авторкою роботи специфіки фортепіанного навчання в мистецьких школах як засобу розвитку музичності молодших школярів та педагогічних умов розвитку музичності учнів. Здобувачка доцільно спирається на науково-методичні праці українських вчених сфери фортепіанної педагогіки О.П.Щолокової, Н.П.Гуральник, Т.І.Гризоглазової, у роботах яких визначальним є положення про органічну єдність художнього образу, техніки та інтерпретації І.В.Сіжук. доходить логічного узагальнення, що в процесі фортепіанного навчання музичність формується не стихійно, а під впливом цілеспрямованої педагогічної роботи, у якій важливу роль відіграють методичні підходи, форми (індивідуальні та

колективні) та засоби, що поєднують художньо-емоційне й інтелектуальне освоєння музичного мистецтва. Дисертантка наголошує на важливості застосування класних концертів, відкритих занять і творчих зустрічей та створення емоційно насиченого освітнього середовища. (п.2.1.).

До наукових здобутків дисертації відносимо педагогічні умови, за яких розвиток музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання буде найбільш результативним: створення емоційно-позитивної атмосфери на заняттях, ситуації успіху під час фортепіанного навчання; використання доступного та водночас високоякісного музичного матеріалу, опора на творчий доробок українських композиторів задля активізації інтересу до музичного мистецтва учнів молодшого шкільного віку; комплексне використання різних форм навчальної діяльності та різних видів музичної діяльності, а також залучення інших видів мистецтв для забезпечення синтезу теоретичної, міжчуттєвої та практичної складових навчального процесу; забезпечення творчої самостійності учнів в опрацюванні різних за стилем і жанром фортепіанних творів, спонукання до створення власного художнього продукту (2.2.). Обґрунтовані дисертанткою педагогічні умови перебувають у тісному зв'язку з науковими підходами підвищення ефективності розвитку музичності молодших школярів, створюючи цілісну педагогічну систему. До таких підходів віднесено: діяльнісний, особистісно зорієнтований та гедоністичний. *Діяльнісний* підхід, на доцільну думку І.В.Сіжук, надає першочергового значення практичній музично-виконавській активності учнів; *особистісно зорієнтований* підхід спрямований на врахування індивідуальних можливостей і потреб молодшого школяра; *гедоністичний* підхід акцентує увагу на задоволенні, яке отримує учень від процесу гри на фортепіано. Зазначені підходи і педагогічні умови склали основу для обґрунтування методичних засад розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання (2.3.).

Відмітимо обґрунтованість висновків до другого розділу, що концентрують результати цілісної й системної розробки методичних засад формування досліджуваного явища.

Особливого схвалення заслуговує розроблений авторкою роботи критеріальний апарат діагностичного дослідження (с. 136), окреслення якого було змістом *п'ятого завдання* дослідження, представленого в третьому розділі дисертації *«Дослідно-експериментальна робота з розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах»*. Визначені критерії та показники повністю відповідають компонентам структури досліджуваного явища, а саме: мотиваційно-інформаційному компоненту відповідає критерій: міра зацікавленості усвідомленою музичною діяльністю, операційно-перцептивному компоненту – критерій: якість музичного сприйняття та виконавського висловлювання, емоційно-оцінному компоненту – критерій: ступінь емоційно-оцінного переживання музичного мистецтва; творчодіяльнісному – критерій: міра продуктивності музичної діяльності. На підставі схарактеризованих критеріїв, і їх показників визначених рівнів розвиненості музичності учнів-піаністів молодшого шкільного віку: низького, середнього, високого, дисертанткою було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, який проходив з учнями 3-го класу мистецьких шкіл міста Києва:

№ 1, № 8, № 26, № 32, і в перебігу якого використовувалися такі методи: анкетування, бесіда, методика Едвіна Гордона, методика «Розповідь про музику», аналіз змісту педагогічної відеоінформації, педагогічне спостереження, семантичний диференціал, методика «Образна палітра», методика «Слухаю-думаю-граю». За результатами констатувального етапу експерименту авторкою роботи встановлено домінування низького рівня розвитку музичності у більшості молодших школярів (72,58%), що зумовило необхідність розробки та впровадження поетапної методики розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах (с. 236).

У п. 2.3. та третьому розділі дисертаційної роботи розкрито результати й останнього *шостого завдання* дослідження. Наукові розвідки дали змогу І.В.Сіжук, з урахуванням розробленої структури, визначених педагогічних умов та спираючись на методологічну платформу, створеної положеннями трьох підходів, запропонувати оригінальну авторську методику розвитку музичності молодших школярів, яка реалізується в процесі чотирьох етапах формуального експерименту, а саме: *орієнтувально-спонукального; перетворювально-технологічного; поглиблювально-аналітичного; продуктивно-синтезуючого* (с. 121).

У підрозділі 3.2. здобувачкою успішно обґрунтовано та реалізовано авторську організаційно-методичну модель розвитку музичності молодших школярів, яка впроваджувалася на формуальному етапі дослідно-експериментальної роботи. Заслугує особливого схвалення комплекс методів розвитку зазначеного явища, як: клуб «Музична вітальня», «Мистецька експедиція», повторного аналізу, варіативного виконання, асоціативно-образних вправ, створення естетичних моделей, «Музика в словах», «Метод самооцінки виконання», «Рольова гра», «Діалог з учителем». Ефективність розробленої авторської методики підтвердили отримані дані, зокрема суттєве зменшення низького рівня на 51,5% (с. 239). Статистична перевірка результатів дослідження з використанням критерію χ^2 Пірсона, засвідчила їхню достовірність і повністю довела педагогічну результативність і наукову обґрунтованість запропонованої методики розвитку музичності молодших школярів.

Висновки до третього розділу дисертації повно, послідовно й виважено відображають критерії і показники сформованості досліджуваного явища, розкривають етапи й результати педагогічного експерименту.

У загальних висновках обґрунтовано й узагальнено подано динаміку вирішення проблем дослідження відповідно поставленим у дисертації завданням, яка підтверджує дієвість розроблених педагогічних умов та ефективність методики розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах. Результати дослідження було апробовано здобувачкою в процесі виступів і обговорень на 2 міжнародних науково-практичних конференціях та – на засіданнях кафедри інструментального виконавства, оркестрового диригування та педагогіки мистецтва Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, засіданні фортепіанних відділів Київської дитячої музичної школи № 8 і Київської дитячої музичної школи № 26 імені О.Г.Холодної.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що *вперше* визначено педагогічні умови та розроблено методику розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах; розроблено критерії та показники розвитку означеної якості.

Уточнено зміст поняття «музичність» та обґрунтовано специфіку її прояву в учнів молодшого шкільного віку; *конкретизовано* структуру музичності учнів молодшого шкільного віку мистецьких шкіл; *доведено* культурно-освітню значущість фортепіанного навчання в мистецьких школах та його позитивний вплив на процес розвитку музичності учнів молодшого шкільного віку;

Подальшого розвитку набули теоретико-методичне удосконалення форм і методів музичного навчання учнів мистецьких шкіл та реалізація сучасних підходів до практичної підготовки майбутніх викладачів фортепіано.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 6 одноосібних публікаціях автора, з яких: 3 – у провідних фахових виданнях України (категорія Б); 1 – у міжнародному виданні, 2 публікації апробаційного характеру.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методів діагностики розвитку музичності молодших школярів, а також у апробації авторської методики розвитку означеної якості учнів молодшого шкільного віку в процесі фортепіанного навчання. Здобуті результати роботи можуть слугувати підставою для корекції змісту викладання фортепіано для учнів інших вікових категорій, а також для оновлення навчальних програм для учнів інших спеціальностей в умовах шкіл мистецтв.

Теоретичні положення та практичні результати науково-дослідної роботи *впроваджено* в навчальний процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 320 від 28.10.2025 р.), Київської дитячої музичної школи № 8 (протокол № 3 від 20.11.2025 р.), Київської дитячої музичної школи № 26 ім. О.Г.Холодної (протокол № 26 від 26.12.2025 р.).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувачки в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. У дослідженні представлено теоретичний аналіз розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах. Бажано було б у такому контексті розкрити особливості розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах в зарубіжних країнах.

2. Вважаємо, що методологічні засади розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах логічно було доповнити положеннями культурологічного підходу.

3. Зміст дисертації набув би більшої досконалості, якби методологічні підходи, що склали наукову основу авторської методики розвитку музичності

молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах були конкретизовані у відповідних їм педагогічних принципах.

4. У дисертаційній роботі (с. 237) зазначено, що метою третього етапу - *поглиблювально-аналітичного* - є посилення емоційного та активізація рефлексивного сприйняття музики, формування здатності молодших школярів до глибшого осмислення та оцінювання музичного змісту та його вербалізації. Варто було б більш цілісно узагальнити, які форми і методи сприяли досягненню цієї мети.

5. Було б доцільно в дисертації використати сучасний науковий досвід китайських вчених з питань формування музичності та музичної компетентності в процесі навчання гри на фортепіано, зокрема: Лі Еньхуй, Лі Хуйфан, Хе Їн та ін.

7. Загальна оцінка дисертації

Проте зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується.

Дисертація «Розвиток музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких школах» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, **Сіжук Інною Володимирівною**, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку теорії та методики музичної освіти.

Вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертанткою наукових працях, а також за оформленням *дисертаційна робота відповідає чинним вимогам* «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка **Сіжук Інна Володимирівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного
мистецтва та хореографії
Криворізького державного педагогічного
університету

ЗАСВІДЧУЮ:
Учений секретар
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Def. І. Селенченко
« 24 » березня 20 26

Н. А. Овчаренко